

JAROSŁAW POTERAJ

Państwowa Wyższa Szkoła Informatyki i Przedsiębiorczości w Łomży

## SYSTEM EMERYTALNY NA JAMAJCE

## WPROWADZENIE

Niniejszy artykuł stanowi część zamierzonej przez autora serii publikacji o systemach emerytalnych, funkcjonujących w wybranych państwach amerykańskich. Globalizacja, rozwój komunikacji oraz telekomunikacji, rozwiązania informatyczne i swoboda terytorialnego przemieszczania się w globalnej przestrzeni powodują coraz większe zainteresowanie możliwościami zarabiania pieniędzy w innych krajach niż kraj urodzenia. To z kolei może być związane z uczestnictwem w systemach emerytalnych obcych państw. Systemy te podlegają ciągłym zmianom, wynikającym przede wszystkim z przyczyn demograficznych, ale także ekonomicznych. W państwach amerykańskich, które jako pierwsze podejmowały w ślad za prekursorskim Chile reformowanie swoich systemów emerytalnych, rozwiązania emerytalne nacechowane są indywidualizacją. Stąd duża różnorodność tych systemów i niewielka o nich wiedza, nawet w kręgach specjalistów. Publikacje przygotowywane przez autora powinny tę wiedzę wzbogacić i być przyczynkiem do dyskusji, prowadzącej do wyboru najlepszych rozwiązań systemowych. Celem badawczym autora jest prezentacja historycznych i aktualnych rozwiązań w systemie emerytalnym Jamajki w celu odnalezienia w tym systemie pomysłów, które w porównaniach międzynarodowych warto wykorzystywać. Artykuł o systemie emerytalnym Jamajki jest prezentowany w układzie: 1. Ogólna informacja o kraju, 2. Rozwój historyczny systemu emerytalnego, 3. Stan obecny systemu emerytalnego oraz 4. Wyzwania i przewidywane zmiany w systemie emerytalnym.

## 1. OGÓLNA INFORMACJA O KRAJU

Jamajka<sup>1</sup> (ang. *Jamaica*) jest państwem położonym w Ameryce Środkowej, na wyspie Jamajka w Wielkich Antylach na Morzu Karaibskim, a składającym

<sup>1</sup> *Wielka encyklopedia PWN*, Warszawa 2002, t. 12, s. 376–378.

się z trzech hrabstw (*parishes*). Jednostką monetarną jest dolar jamajski (JMD<sup>2</sup>, *jamaican dollar*). Językiem urzędowym jest angielski. W maju 2014 roku Jamajkę zamieszkiwało 2 930 050 osób<sup>3</sup>, a struktura wiekowa populacji była następująca: 0–14 lat — 28,4%, 15–24 lat — 21,7%, 25–54 lat — 36,4%, 55–64 lat — 5,6%, 65 lat i więcej — 7,8%. Przeciętna przewidywana długość życia w momencie urodzenia wynosiła ogółem 73,48 roku, w tym mężczyzn – 71,87 roku, a kobiet — 75,17 roku. Zdecydowaną większość mieszkańców stanowili Murzyni, których było w populacji 91,2%. Z grup wyznaniowych najwięcej było protestantów (64,8%), a znacznie mniej katolików (2,2%). Na podstawie konstytucji z roku 1962 głową państwa jest królowa brytyjska (od 6 lutego 1952 r. Elżbieta II), reprezentowana przez Generalnego Gubernatora (od 26 lutego 2009 r. Patrick L. Allen). Szefem rządu jest premier (od 5 stycznia 2012 r. Portia Simpson-Miller). Największe partie polityczne to: Jamaica Labor Party (JLP), People's National Party (PNP) i National Democratic Movement (NDM). Produkt krajowy brutto (PKB) na jednego mieszkańca (PPP) w roku 2013 szacowany był na 9000 USD, a stopa wzrostu PKB na 0,4%. Stopa bezrobocia wyniosła 16,3%. Dług publiczny stanowił 123,6% PKB. Saldo obrotów bieżących bilansu płatniczego zamknęło się w roku 2013 deficytem 1,583 mld USD.

Ziemie współczesnej Jamajki<sup>4</sup> były pierwotnie zamieszkałe przez Arawaków. Wyspa została odkryta przez Kolumba w 1494 roku i następnie, w początkach wieku XVI, skolonizowana przez Hiszpanów. W roku 1655 Jamajka została opanowana przez Anglików, a aneksja ta została przez Hiszpanów zaakceptowana w roku 1670. Już w XVII wieku Jamajka stała się centrum handlu niewolnikami, sprowadzanymi tam z Afryki do uprawy trzciny cukrowej. W połowie XVIII wieku Murzyni stanowili już 87% mieszkańców wyspy. Do końca XVIII wieku Jamajka przeżywała okres świetności jako brytyjska kolonia cukrownicza. Jednakże w latach 1780–1787 z powodu spadku popytu na cukier zginęło z głodu około 15 tysięcy niewolników. Zbiegli niewolnicy osiedlali się w górach, tworząc z czasem osobną grupę etniczną, tak zwanych moronów<sup>5</sup>. Grupa ta była inicjatorem kolejnych powstań niewolników, które doprowadziły do abolicji niewolnictwa w roku 1838. Trudności ze zbytem cukru z trzciny cukrowej, szczególnie wyraźne po pojawieniu się w początkach XIX wieku konkurencyjnego cukru z buraka cukrowego, przesądzały o pogarszającej się sytuacji gospodarczej. Bun-

<sup>2</sup> Skrót według standardu ISO 4217. 28 maja 2014 r. za 1 EUR płacono 151,0398 JMD, a w Polsce 28 maja 2014 r. 1 JMD było warte 0,0276 PLN. Por. <http://www.bloomberg.com/markets/currencies/currency-converter/> (dostęp: 28.05.2014) oraz <http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/kursy/kursyb.html> (dostęp: 28.05.2014).

<sup>3</sup> <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/jm.html> (dostęp: 28.05.2014).

<sup>4</sup> *Ibidem*; <http://jis.gov.jm/information/jamaican-history/> (dostęp: 28.05.2014) oraz *Wielka encyklopedia...*, s. 377–378.

<sup>5</sup> Znaczenie tej nazwy niekiedy jest tłumaczone jako „ogień w sercu”.

ty ludności murzyńskiej doprowadziły do radykalnych działań władz brytyjskich i ustanowienia silnej władzy wykonawczej, co nastąpiło w roku 1866, kiedy to Jamajka utraciła wszelkie uprawnienia samorządowe i stała się formalnie kolonią Korony Brytyjskiej. W I połowie XX wieku pojawiło się przeludnienie i rozpoczęły się masowe emigracje zarobkowe Jamajczyków do Stanów Zjednoczonych i na Kubę. W zakresie gospodarki postępowało uzależnienie od amerykańskiego koncernu United Fruit Co. Niezadowolenie z rządów brytyjskich i niekorzystny wpływ światowego kryzysu gospodarczego były podłożem niepokojów społecznych i masowych strajków w latach 30. XX wieku, prowadzących do powstania ruchów o charakterze szowinizmu murzyńskiego. W roku 1944 Jamajka otrzymała samorząd i odbyły się pierwsze w historii wyspy wybory powszechne. Po II wojnie światowej nastąpił silny wzrost gospodarczy, związany przede wszystkim z eksploatacją bogatych złóż boksytów i rozwojem branży turystycznej. Mimo wzrostu gospodarczego występowało ciągle wysokie bezrobocie, inspirujące falę emigracji Jamajczyków do Wielkiej Brytanii i Stanów Zjednoczonych. W roku 1958 Jamajka stała się członkiem Federacji Indii Zachodnich<sup>6</sup>, a w roku 1959 otrzymała pełną autonomię wewnętrzną. Po referendum w roku 1961 Jamajka wystąpiła z Federacji Indii Zachodnich, w lipcu 1962 roku uzyskała konstytucję<sup>7</sup> i na jej podstawie niepodległość od 6 sierpnia 1962 roku, stając się równocześnie członkiem Wspólnoty Narodów<sup>8</sup>. Zaraz po uzyskaniu niepodległości, 18 września 1962 roku, Jamajka została członkiem Organizacji Narodów Zjednoczonych. W roku 1969 przystąpiła do Organizacji Państw Amerykańskich, a w roku 1973 stała się członkiem-założycielem Karaibskiej Wspólnoty i Wspólnego Rynku (*The Caribbean Community and Common Market*, CARICOM). Od roku 1974 na Jamajce, w ramach bliskich kontaktów z rewolucyjną Kubą, realizowany był radykalny program tak zwanego demokratycznego socjalizmu, w ramach którego przeprowadzono reformę rolną, nacjonalizację części przemysłu i usług oraz reformy społeczne. W roku 1976 wydatki na cele zabezpieczenia społecznego osiągnęły kuriozalny poziom 46% PKB<sup>9</sup>, a równocześnie realizowano intensywny program zatrudnienia publicznego. W efekcie podjętych działań, kryzysu

<sup>6</sup> Krótko istniejąca federacja na Karaibach, zrzeszająca kolonie brytyjskie. Głównym celem federacji przez cały okres jej istnienia było ogłoszenie niepodległości jako jednolitego organizmu państwowego. Pod koniec 1961 r. Jamajka oraz Trynidad i Tobago, największe wyspy wchodzące w skład Federacji, wybrały niepodległość, co doprowadziło do likwidacji Federacji.

<sup>7</sup> Statutory Instruments, 1962 No. 1550, Caribbean and North Atlantic Territories, *The Jamaica (Constitution) Order in Council 1962*, Made 23<sup>rd</sup> July 1962.

<sup>8</sup> Członkowie Wspólnoty Narodów mają własne ustawodawstwo, prowadzą odrębną politykę zagraniczną i wewnętrzną. Czynniki łączącymi są: osoba monarchy brytyjskiego (uznawana przez dominia za głowę państwa na zasadzie unii personalnej, przez pozostałych członków jedynie za głowę Wspólnoty Narodów), a także więzy ekonomiczne oraz system prawny oparty na prawie anglosaskim.

<sup>9</sup> K. Ezemenari, K. Subbarao, *Jamaica Food Stamp Program: Impact on Poverty and Welfare*, The World Bank, Poverty Group, PREM Network, Washington, D.C. 1998, s. 2.

naftowego i spadku cen boksytów na rynkach światowych doszło do załamania skali produkcji i chaosu gospodarczego. Od roku 1980 natomiast wdrażany był na Jamajce program sanacyjny, oparty na drastycznych oszczędnościach i liberalizacji gospodarki. Korzystne efekty tego programu w sferze gospodarczej zanikły po wystąpieniu w roku 1988 klęski żywiołowej w postaci huraganu Gilbert<sup>10</sup>. W roku 1995 Jamajka stała się członkiem Światowej Organizacji Handlu (*World Trade Organization*, WTO). W roku 2002 wprowadzono zmianę w konstytucji, zgodnie z którą odstąpiono od składania przysięgi na wierność królowej brytyjskiej. Odtąd przysięgę taką składa jedynie gubernator generalny, reprezentujący monarchę, a w sądzie lub przy obejmowaniu urzędów państwowych obowiązuje przysięga na wierność konstytucji. W roku 2007 Jamajkę dotknął kolejny żywioł, w postaci ataku huraganu Dean, który znacząco i negatywnie wpłynął na sytuację gospodarczą tego kraju.

## 2. ROZWÓJ HISTORYCZNY SYSTEMU EMERYTALNEGO NA JAMAJCE

Pierwszym elementem zabezpieczenia społecznego na Jamajce było ubezpieczenie wypadkowe, które powstało w tym kraju w roku 1938<sup>11</sup>, w roku 1941 zaś powstało prawo o świadczeniach rodzinnych. Kompleksowy system ubezpieczeń społecznych na Jamajce wprowadzono w roku 1958, ale obejmował on tylko pracowników przemysłu trzciny cukrowej<sup>12</sup>. Powszechne regulacje emerytalne na Jamajce pojawiły się dopiero w roku 1965<sup>13</sup>, a weszły w życie od kwietnia 1966 roku w postaci Krajowego Systemu Ubezpieczenia (*National Insurance System*, NIS), łącznie z ubezpieczeniem zdrowotnym i macierzyńskim. W roku 1966 powstało także Stowarzyszenie Emerytów Rządu Jamajskiego (*Jamaica Govern-*

---

<sup>10</sup> Gigantyczny huragan „Gilbert” we wrześniu 1988 r. z prędkością 320 km/h zaatakował Karaiby zabijając 350 osób, a 750 tys. pozbawiając domu. Wiejący wiatr wyrwał drzewa z korzeniami oraz przewracał wieże kościelne i pociągi. Strefa deszczu „Gilberta” rozciągała się na 1000 km. Straty oszacowano na 10 mld USD. Zniszczenia spowodowane na Jamajce porównywano do efektów zastosowania bomby atomowej w Hiroszimie. Por. P. Reyna, *Jamaica's Premier Reports Island Devastated by Hurricane*, artykuł z 14 września 1988, Associated Press, Kingston, Jamaica 1988.

<sup>11</sup> *Social Security Programs Throughout the World: The Americas, 2013*, Social Security Administration, Office of Retirement and Disability Policy & Office of Research, Evaluation, and Statistics, SSA Publication No. 13-11804, Released: March 2014, Washington, DC 2014, s. 139.

<sup>12</sup> S. Pettinato [1], J. Diaz Cassou, *A needs assessment of pension systems in the English-speaking Caribbean*, [w:] *A Quarter Century of Pension Reform in Latin America and the Caribbean. Lessons Learned and Next Steps*, red. C.A. Crabe, Inter-American Development Bank, Washington, DC and Caribbean Development Bank, Barbados 2005, s. 134.

<sup>13</sup> W postaci *National Insurance Scheme Act of 1965*. Por. *Social Security Programs Throughout...*, s. 137.

ment Pensioners' Association, JGPA)<sup>14</sup>, jako organizacja społeczna zajmująca się problemami emerytów sektora publicznego i reprezentująca ich. W roku 1976 powstała regulacja prawna dotycząca emerytur dla urzędników publicznych<sup>15</sup>. W roku 1990 powstała Rada Ubezpieczenia Krajowego (*National Insurance Board*)<sup>16</sup>, której postawiono za zadanie doradztwo inwestycyjne przy lokowaniu środków Krajowego Funduszu Ubezpieczenia (*National Insurance Fund*). W roku 1991, w 25. rocznicę wprowadzenia powszechnego planu emerytalnego, wprowadzono specjalny rocznicowy dodatek emerytalny dla osób, które urodziły się w roku 1906 lub wcześniej, wypłacany corocznie w dniu urodzin<sup>17</sup>. W roku 1994 Ministerstwo Finansów i Planowania (*Ministry of Finance and Planning*) powołało do życia Komitet Reformy Emerytur (*Pensions Reform Committee, PRC*). W szacunkach Banku Światowego z roku 1996 określano łączny poziom zatrudnienia nieformalnego (*informal workers*), pracowników nieopłacanych (*unpaid workers*) i osób samozatrudniających się (*self-employed workers*) w Jamajce na 39% ogółu siły roboczej<sup>18</sup>. Zalecenia PRC stanowiły szerokie podstawy i zarys reform proponowanych w Zielonej Księdze<sup>19</sup>, zatytułowanej „Reforma systemu emerytur na Jamajce” (*Reform of the Pensions System in Jamaica*), która została złożona w Parlamencie 12 stycznia 1999 roku, a następnie rozpowszechniona<sup>20</sup>. Efektem szerokiej publicznej debaty o emeryturach było powstanie w roku 2001 Białej Księgi<sup>21</sup>, w której jako najważniejsze elementy przyszłego systemu emerytalnego na Jamajce wymieniono<sup>22</sup>:

<sup>14</sup> <http://www.mof.gov.jm/jgpa> (dostęp: 28.05.2014).

<sup>15</sup> *The Pensions (Civil Service Family Benefits) Act of 1976* authorized by L.N. 68/1978.

<sup>16</sup> <http://www.mlss.gov.jm/pub/index.php?artid=93> (dostęp: 28.05.2014).

<sup>17</sup> *National Insurance Scheme: Providing more than a Pension*, artykuł z 5 czerwca 2005, dostęp pod adresem: <http://jis.gov.jm/national-insurance-scheme-providing-more-than-a-pension-2/> (dostęp: 28.05.2014).

<sup>18</sup> S. Pettinato [2], J. Diaz Cassou, *A needs assessment of pension systems in the English-speaking Caribbean*, [w:] *Workable Pension Systems: Reforms in the Caribbean*, red. P.D. Brunton, P. Masci, Inter-American Development Bank, Washington, DC, Caribbean Development Bank, Barbados 2005, s. 69.

<sup>19</sup> Tzw. Zielona Księga jest raportem zbierającym informacje na określony temat i zazwyczaj stanowi punkt wyjścia dla opracowania tzw. Białej Księgi, która z kolei jest dokumentem zawierającym opracowane urzędowo, koncepcyjne propozycje odnoszące się do określonych dziedzin i zazwyczaj prezentuje katalog konkretnych propozycji i środków, łącznie z propozycjami treści aktów prawnych. Por. <http://www.businessdictionary.com/definition/green-paper.html> (dostęp: 28.05.2014) oraz <http://www.businessdictionary.com/definition/white-paper.html> (dostęp: 28.05.2014).

<sup>20</sup> <http://www.mof.gov.jm/publications/reform-pensions-system-jamaica-january-1999> (dostęp: 28.05.2014).

<sup>21</sup> <http://www.mof.gov.jm/publications/reform-pensions-system-jamaica-may-2001> (dostęp: 28.05.2014).

<sup>22</sup> *White Paper: The Reform of the Pensions System in Jamaica*, Government of Jamaica, Kingston, May 22, 2001.

— pozostawienie działania jako podstawowego elementu unowocześnionego systemu zabezpieczenia społecznego w dotychczasowej formie instytucjonalnej, czyli Krajowego Systemu Ubezpieczenia (NIS);

— objęcie szczegółowymi regulacjami prawnymi, wraz z licencjonowaniem działalności, działania pracowniczych planów emerytalnych (*Occupational Pension Schemes*, OPS) oraz zatwierdzonych programów emerytalnych (*Approved Retirement Schemes*, ARS);

— zmiany w zakresie nabywania i przenoszenia uprawnień emerytalnych; najważniejszą zmianą w tym zakresie było wprowadzenie zakazu jednorazowych wypłat w zakresie środków gromadzonych po zmianach prawa, z pozostawieniem takiej możliwości, gdy uczestnik planu emerytalnego nie nabył ostatecznie uprawnień emerytalnych;

— ustanowienie nowych zasad dotyczących działania powierników na rynku emerytalnym, z wprowadzeniem obowiązku uczestnictwa w tym gronie reprezentantów pracowników (*Employee-Nominated Trustees*);

— wprowadzenie kontraktów emerytalnych dla niepełnosprawnych dzieci (*Pensions Arrangements for Disabled Children by their Parents*);

— powołanie nadzorczej komisji emerytalnej, przy czym zaproponowano, aby komisja taka zajmowała się nie tylko emeryturami, ale miała szerszy zakres kompetencyjny.

W kolejnych latach wdrażano wytyczne sformułowane w Białej Księdze. Już 2 sierpnia 2001 roku powstała Komisja Usług Finansowych (*Financial Services Commission*, FSC)<sup>23</sup>, która zastąpiła w funkcjach nadzorczych wcześniej działające instytucje: Urząd Inspektora Nadzoru Ubezpieczeniowego (*Office of the Superintendent of Insurance*, OSI) i Komisję Funduszy Powierniczych oraz Papierów Wartościowych (*Unit Trusts and the Securities Commission*, UTSC). W początkach XXI wieku jamajski system emerytalny dostarczał świadczenia jedynie 27% osób w wieku emerytalnym<sup>24</sup>, mimo że do otrzymywania świadczeń z tego systemu wymagano udowodnienia jedynie 3 lat opłacania składek emerytalnych. Od października 2003 roku 20% składki emerytalnej zaczęto przekazywać na finansowanie Krajowego Funduszu Zdrowia (*National Health Fund*) oraz Krajowego Planu Zdrowia dla emerytów (*National Health Plan for pensioners*)<sup>25</sup>. W roku 2004<sup>26</sup> wprowadzono zmiany w funkcjonowaniu dobrowolnych funduszy emerytalnych. Na ich podstawie FSC uzyskała uprawnienia do licencjonowania działalności, dotąd działających bez nadzoru ze strony państwa, funduszy emery-

<sup>23</sup> <http://jis.gov.jm/agencies/financial-services-commission-fsc/> (dostęp: 28.05.2014).

<sup>24</sup> S. Pettinato [2], J. Díaz Cassou, *op. cit.*, s. 70–71.

<sup>25</sup> *Strengthening Caribbean Pensions: Improving Equity and Sustainability*, Document of the World Bank, Latin America and the Caribbean Region Human Development Group, Report No. 47673-LAC, March 4, 2009, s. 13.

<sup>26</sup> *Trends in Social Security*, International Social Security Association, Geneva, Switzerland, February 2004; „The Jamaica Observer” 2004, August 1; „Jamaican Information Service” 2004, August 3, <http://www.jis.gov.jm> (dostęp: 28.05.2014).

talnych, ich administratorów i menedżerów inwestycyjnych. W chwili wprowadzania nadzoru ze strony FSC na rynku obecnych było około 1500 działających dotąd bez licencji dobrowolnych funduszy emerytalnych. Dopuszczono funkcjonowanie dwóch typów funduszy emerytalnych:

1) funduszy emerytalnych działających w formule zdefiniowanego świadczenia (*defined benefit*, DB) lub w formule zdefiniowanej składki (*defined contribution*, DC), związanych z zatrudnieniem, do których pracodawcy i pracownicy mogli wpłacać po do 10% rocznych zarobków każdy;

2) planów emerytalnych, typu DC, dostępnych dla osób samozatrudniających się lub pracowników, którzy nie są aktywnymi członkami funduszy emerytalnych pracodawcy; wpłaty do takiego planu nie mogły przekraczać 20% deklarowanego dochodu lub rocznych zarobków.

Te dobrowolne plany emerytalne miały oferować zróżnicowany poziom wieku emerytalnego. Pełna emerytura powinna być oferowana w wieku pomiędzy 60 a 65 lat, ale uczestnikom powinny zostać udostępnione opcje przechodzenia na wcześniejszą emeryturę, nawet o 10 lat, oraz na emeryturę odroczoną, do 5 lat później niż standard. Nie wprowadzono ograniczeń w zakresie inwestowania gromadzonych przez dobrowolne plany emerytalne zasobów. Fundusze zostały także zobowiązane do informowania członków raz w roku o stanie ich rachunku w funduszu. Także od roku 2004 emeryci uzyskali możliwość wypłaty swoich czeków emerytalnych (*vouchers*) w oddziałach National Commercial Bank<sup>27</sup>. 25 lutego 2005 roku weszło w życie prawo<sup>28</sup> regulujące zasady licencjonowania administratorów, menedżerów inwestycyjnych oraz powierników dobrowolnych funduszy emerytalnych. W roku 2006<sup>29</sup> wprowadzono kolejne modyfikacje w zakresie funkcjonowania dobrowolnych funduszy emerytalnych. Obowiązki rejestracyjne w FSC rozszerzono na powierników funduszy emerytalnych. Nowe przepisy przewidywały także dodatkowe obowiązki dla powierników funduszu emerytalnego, głównie w zakresie polityki inwestycyjnej i procedur przeciwdziałania praniu pieniędzy, skarg członków i konfliktów interesów. Ponadto fundusze emerytalne zostały zobowiązane do zapewnienia członkom informacji na temat sposobu zarządzania ich funduszem i jego funkcjonowania, a w przypadku likwidacji funduszu wprowadzono obowiązek uzyskania zgody FSC na taką likwidację. W lutym 2007 roku około 60% aktywów NIS stanowiły obligacje rządu jamajskiego<sup>30</sup>. W połowie roku 2007 ponad 500 przedsiębiorców sponsorowało na Jamajce dobrowolne fundusze emerytalne. Ich zasoby wynosiły wówczas oko-

<sup>27</sup> *Poverty Reduction and Human Resource Development in the Caribbean*, World Bank, Caribbean Group for Cooperation in Economic Development, Caribbean Country Operations Division, Washington, DC 1996, s. 109.

<sup>28</sup> *Pensions Bill of 2004 (Superannuation Funds and Retirement Schemes) Act*, 2004 (No. 22-2004), „The Jamaica Gazette” 2004.12.21, Supplement, Bills and Acts, Vol. CXXVII, No. 37.

<sup>29</sup> „The Jamaica Gleaner” (on-line) 2006, March 30 oraz April 23; „The Jamaica Observer” (Kingston) 2006, April 7 oraz April 11; „Business News Americas” 2006, April 19.

<sup>30</sup> *Strengthening Caribbean Pensions...*, s. 99.

ło 103,5 mld JMD, obejmując blisko 70 000 pracowników z około 1 mln osób w ogólnym zasobie siły roboczej<sup>31</sup>. Jednocześnie około 8000 osób otrzymywało świadczenia z tych funduszy emerytalnych. W dniu 15 lutego 2008 uchwalone zostały, zapowiadane już wcześniej, zmiany prawa<sup>32</sup>, zawierające zachęty podatkowe dla wpłat do planów emerytalnych. Jedną z poprawek umożliwiła pracownikom, w sytuacji, kiedy ich pracodawca opłacał składkę dobrowolną na poziomie niższym niż 10% zarobków, dokonywanie wpłat w takiej wysokości, aby łączna wielkość wpłaty pracodawcy i pracownika nie przekraczała 20% zarobków. Maksymalna wysokość wpłat na fundusz emerytalny z prawem do korzystania z możliwości zaliczenia ich do kosztów podatkowych wynosiła 6000 JMD rocznie. Inną poprawką ustalono maksymalny poziom możliwej jednorazowej wolnej od opodatkowania wypłaty (*tax-free lump sum*) z dobrowolnego funduszu emerytalnego przy przejściu na emeryturę — określono go na 150 000 JMD. Na koniec maja 2010 roku zasoby Krajowego Funduszu Ubezpieczenia wynosiły 62,3 mld JMD<sup>33</sup>. Od 1 lipca 2010 roku podwyższono jednorazowo przeciętnie o 20% poziom świadczeń emerytalnych<sup>34</sup>. Od 2 sierpnia 2010 roku dwukrotnie, do poziomu 1 000 000 JMD rocznie, podwyższone zostały maksymalne kwoty zarobków objętych opłacaniem składek na ubezpieczenie emerytalne. Jednocześnie podwyższono poziom zryczałtowanych składek opłacanych przez osoby samozatrudniające się i pracowników domowych z 20 JMD do 50 JMD tygodniowo. Osoby samozatrudniające się, które zarabiały rocznie ponad 20 800 JMD, zaczęły płacić dodatkową składkę w wysokości 5% od przekraczającego ten poziom dochodu, do maksymalnego poziomu 1 000 000 JMD. Ponadto członkowie parlamentu i personel Jamajskich Sił Obronnych (*Jamaica Defence Force*) zaczęli opłacać składki na takich samych zasadach jak pracownicy sektora prywatnego. W roku 2011 opublikowano kolejną Zieloną Księgę<sup>35</sup>, tym razem poświęconą możliwościom reformowania planów emerytalnych sektora publicznego. W dokumencie tym zwrócono uwagę na duże zróżnicowanie planów emerytalnych w sektorze

<sup>31</sup> M. Irvine, C. Lyn, *Pension Reform in Jamaica*, Society of Actuaries, Pension Section News – Number 64, May 2007, <http://www.soa.org/Library/Newsletters/Pension-Section-News/2007/May/pen07may.aspx> (dostęp: 28.05.2014).

<sup>32</sup> *Senate Approves Amendments to Income Tax Act*, „Jamaica Information Service” 2008, February 16; *Income Tax Relief for Pension Payments*, „The Jamaica Gleaner” 2007, December 30; *Building a Viable Pension Sector for Jamaica*, „The Jamaica Gleaner” 2007, August 5.

<sup>33</sup> *Jamaica*, artykuł z lipca 2010, dostęp pod adresem: <http://www.pensiondevelopment.org/125/jamaica.htm> (dostęp: 28.05.2014).

<sup>34</sup> *Cabinet to Receive Submission on Measures to Increase NIF Contribution*, Jamaica Parliament, June 24, 2009; *Strong NIS Reforms — Women to Stay on the Job Longer: Employee Contributions to Double*, „The Jamaica Gleaner” 2010, April 23; *New NIS Rates Effective August 2*, „Jamaica Information Service” 2010, July 2; *House Approves Increases in NIS Benefits*, „Jamaica Information Service” 2010, July 16.

<sup>35</sup> *Green Paper 2011: Options for Reform of the Public Sector Pension System*, Ministry of Finance, Kingston 2011, dostęp pod adresem: [http://www.mof.gov.jm/sites/default/files/publications/gp\\_pension\\_reform.pdf](http://www.mof.gov.jm/sites/default/files/publications/gp_pension_reform.pdf) (dostęp: 28.05.2014).

publicznym. W konkluzji, wynikającej z zastosowania do badania pięciu wariantów reformy z zastosowaniem modelu *Pension Reform Options Stimulation Toolkit* (PROST) Banku Światowego, stwierdzono, że najbardziej odpowiednią w warunkach Jamajki formułą reformy emerytalnej byłaby reforma parametryczna w wariantcie drugim, bardziej radykalnym. W opinii do tego dokumentu ze strony związków zawodowych, przedstawionej w dokumencie z listopada 2011 roku<sup>36</sup>, wskazano, jako bardziej zasadny w opinii związków zawodowych, także wariant reformy parametrycznej, ale mniej radykalnej, czyli w wariantcie pierwszym. Wiele wątpliwości zgłoszonych zostało także w raporcie z roku 2012 komitetu, powołanego przez parlament, analizującym zapisy Zielonej Księgi<sup>37</sup>. W wyniku szeroko prowadzonej debaty powstał dokument opublikowany w grudniu 2013 roku w postaci Białej Księgi. Przy tworzeniu tego dokumentu rząd wykorzystał, oprócz dyskusji wewnątrz krajowej, także postulaty Banku Światowego. Ogólne zasady określone w Białej Księdze w zakresie planów emerytalnych w sektorze publicznym były następujące<sup>38</sup>:

- obecnie funkcjonujący plan typu *defined benefit* miał zostać zachowany, a podjęta reforma miała mieć charakter parametryczny; oznacza to, że miały być zmienione parametry wpływające na wielkość świadczenia emerytalnego;

- wszyscy pracownicy mieli opłacać składkę na cele emerytalne w wysokości 5% swojego wynagrodzenia;

- przyznane świadczenia i przyszłe emerytury miały być corocznie waloryzowane, przy zróżnicowaniu wskaźnika waloryzacji — od 2,2% w przypadku emerytur przyznanych i pracowników w wieku 55 lat i więcej, poprzez 2,0% w przypadku pracowników w wieku 54 lat i mniej, do 1,8% w przypadku nowych pracowników;

- do wyliczania wysokości świadczenia emerytalnego miały być brane pod uwagę przeciętne wynagrodzenia z ostatnich 5 lat przed przejściem na emeryturę;

- obowiązujący wiek emerytalny miał być stopniowo podnoszony z obecnych 60 lat do 65 lat, począwszy od 1 kwietnia 2016 roku<sup>39</sup>; wszyscy pracownicy mieli mieć jednak dostępną opcję wcześniejszego przechodzenia na emeryturę, przy jednoczesnej redukcji wartości świadczenia o 1% za każdy rok wcześniejszego przejścia na emeryturę; wyjątkami w tym zakresie mieli być: żołnierze, któ-

<sup>36</sup> *Review of Green Paper on Public Sector Pension Reform in Jamaica*, Jamaica Civil Service Association in collaboration with the Jamaica Confederation of Trade Unions, Kingston November 30, 2011, <http://jtug.info/trade-union-response-pension-reform.pdf> (dostęp: 28.05.2014).

<sup>37</sup> *Report of the Joint Select Committee on Its Deliberations on Green Paper # 2/ 2011, Entitled "Options For Reform Of Public Sector Pension System"*, The Joint Select Committee, Kingston October, 2012.

<sup>38</sup> *White Paper: The Reform of the Public Sector Pension System*, Ministry of Finance and Planning, Kingston December, 2013, [http://www.iaj-online.com/wp-content/uploads/2013/12/PUBLIC-SECTOR-PENSION-REFORM-WHITE-PAPER\\_TABLED-3.pdf](http://www.iaj-online.com/wp-content/uploads/2013/12/PUBLIC-SECTOR-PENSION-REFORM-WHITE-PAPER_TABLED-3.pdf) (dostęp: 28.05.2014).

<sup>39</sup> Podnoszenie wieku emerytalnego miało być realizowane z natężeniem „o 1 miesiąc co miesiąc”, aż do osiągnięcia poziomu 65 lat od 1 marca 2021 r.

rzy mogliby przechodzić na emeryturę po 27 latach służby, z opcją wcześniejszego przejścia na emeryturę po 18 latach służby, oraz policjanci i służby specjalne (*constable and special constable*) z możliwością przejścia na emeryturę w wieku 60 lat lub po 35 latach służby;

- minimalny okres zatrudnienia w jednostkach sektora publicznego, wymagany do otrzymywania emerytury, standardowo pozostawiono na poziomie 10 lat, ale radni lokalni (*Parish Councillors*) mieli uzyskiwać prawo do emerytury po 3 pełnych kadencjach lub co najmniej 8 latach pracy jako radni;

- wprowadzono możliwość wypłaty do 1/4 wartości ogólnej świadczeń emerytalnych jako jednorazowej wypłaty (*lump-sum*) przy przejściu na emeryturę, z jednoczesnym odpowiednim obniżeniem świadczenia emerytalnego;

- zniesiono obowiązującą dotąd zasadę powrotu do wypłaty pełnej emerytury po 12 i 1/2 roku otrzymywania emerytury obniżonej;

- postanowiono o powstaniu specjalnego wspólnego publicznego funduszu emerytalnego dla wszystkich pracowników sfery publicznej, odrębnego od środków budżetowych, którego zasoby miały pochodzić z dotacji rządowej w kwocie 17 mld JMD; fundusz taki miał jednak powstać dopiero w nieokreślonej przyszłości, po poprawie stanu finansów publicznych;

- przewidziano świadczenia rodzinne dla osób pozostawionych przez zmarłego uczestnika planu, w tym także nauczycieli;

- zasady wypłaty świadczeń emerytalnych w sytuacji zwolnienia pracownika lub likwidacji stanowiska pracy miały być określone w ustawie o zatrudnieniu [*Employment (Termination and Redundancy) Act*];

- założono pełną informatyzację planu emerytalnego, który dotąd opierał się na zapisach dokumentów papierowych;

- uznano konieczność wprowadzenia nowych regulacji prawnych, jednolitych dla wszystkich podgrup wchodzących w skład kategorii „pracownicy publiczni”, z ewentualnym uwzględnieniem sytuacji wyjątkowych;

- postanowiono prowadzić stały monitoring planu emerytalnego, pozwalający elastycznie reagować na pojawiające się problemy;

- przewidziano dokonywanie regularnych przeglądów budżetu w zakresie możliwości zwiększania poziomów świadczeń emerytalnych dla pracowników publicznych.

Jako datę reformy planu emerytalnego dla pracowników sektora publicznego w Białej Księdze wskazano 1 kwietnia 2016 roku. Kolejnym elementem dyskusji o reformowaniu systemu emerytalnego na Jamajce stał się dokument z lutego 2014 roku przedstawiony przez Komisję Usług Finansowych w formie materiału do dyskusji<sup>40</sup>. W maju 2014 roku zasoby Krajowego Funduszu Ubezpieczenia wynosiły ponad 53 mld JMD.

---

<sup>40</sup> *Discussion Paper: Unlocking the Benefits of Approved Retirement Schemes*, The Financial Services Commission, Kingston, Jamaica 2014.

### 3. STAN OBECNY SYSTEMU EMERYTALNEGO NA JAMAJCE — NA 1 MAJA 2014 ROKU

Jamajski system emerytalny składa się z dwóch filarów: 1) schematu podstawowego oraz 2) dodatkowych planów emerytalnych.

Schemat podstawowy (NIS) obejmuje obowiązkowo wszystkie osoby zatrudnione i samozatrudniające się. Możliwe jest także dobrowolne uczestnictwo innych osób. Zwolnieni od uczestnictwa są jedynie pracownicy dorywczy (*casual workers*) oraz osoby wykonujące nieodpłatną pracę w kręgu rodzinnym (*unpaid family labour*). Zasiłek starczy (*old-age settlement*) przysługuje osobom, które osiągnęły ustawowy wiek emerytalny, ale nie uzyskały prawa do emerytury pełnej ani częściowej. Od osób takich wymaga się jednak opłacania składek na ubezpieczenie emerytalne przez co najmniej 52 tygodnie. Zasiłek starczy wynosi 50 000 JMD rocznie.

Składki emerytalne wynoszą 5% wynagrodzeń i płacone są do poziomu zarobków 28 846 JMD tygodniowo lub 1 500 000 JMD rocznie, przy braku limitu w przypadku pracowników domowych (*household workers*). Składki opłacane są w równym podziale przez pracowników i pracodawców (po 2,5% zarobków ubezpieczonych), przy czym składka płacona przez pracodawcę pokrywa także ubezpieczenie wypadkowe. W przypadku pracowników domowych oraz personelu Jamajskich Sił Obronnych składka wynosi 100 JMD tygodniowo, przy czym po 50 JMD płacą osoba ubezpieczona i jej pracodawca, a w przypadku osób ubezpieczonych dobrowolnie — 100 JMD tygodniowo. W przypadku pracowników domowych składka pokrywa także świadczenia macierzyńskie. Składki płacone są: tygodniowo, dwa razy w miesiącu lub miesięcznie, zawsze zgodnie z cyklem wypłaty wynagrodzenia pracownikowi. W przypadku osób samozatrudniających się składka wynosi 100 JMD tygodniowo plus 5% od deklarowanego dochodu rocznego w przedziale od 20 800 JMD do 1 500 000 JMD. Z pobranej składki emerytalnej 20% przekazywane jest do Krajowego Funduszu Zdrowia (*National Health Fund*, NHF) w celu finansowania świadczeń zdrowotnych<sup>41</sup>.

Wiek emerytalny wynosi 65 lat dla mężczyzn oraz 62 lata i 4 miesiące dla kobiet, przy czym wiek emerytalny kobiet jest systematycznie podnoszony, aż do osiągnięcia 65 lat w roku 2016. Do wypłaty pełnej emerytury (*old-age pension*) wymagane są co najmniej 1443 tygodnie płacenia składek (stażu w systemie), oznaczające płacenie składek przeciętnie przez co najmniej 39 tygodni rocznie. Do otrzymywania emerytury częściowej (*partial pension*) wymagane jest płacenie składek przeciętnie rocznie przez 10 do 38 tygodni. Możliwe jest późniejsze niż w ustawowym wieku emerytalnym przechodzenie na emeryturę (*deferred pension*). Zatrudnienie musi jednak ustać do 70. roku życia w przypadku mężczyzn

<sup>41</sup> A.Ch. Herbert, *Social security schemes and potential reforms in five Caribbean countries*, [w:] *Workable Pension Systems...*, s. 328.

oraz 67 lat i 4 miesięcy dla kobiet (z podwyższeniem tego poziomu systematycznie do roku 2016 do wieku 70 lat). Świadczenia emerytalne są płatne na żądanie za granicę, jeżeli pobyt świadczeniobiorcy poza Jamajką przekracza 1 rok.

W przypadku pełnej emerytury świadczenie podstawowe wynosi 2800 JMD tygodniowo plus wielkość zależna od zarobków: 0,06 JMD tygodniowo za każde 13 JMD składki zapłaconej na rzecz ubezpieczonego w cyklu życiowym. Przy emeryturze częściowej świadczenie obniżane jest: przy przeciętnym okresie płacenia składek w przedziale od 26 do 38 tygodni — do 2100 JMD tygodniowo, a przy przeciętnym okresie płacenia składek w przedziale od 10 do 25 tygodni — do 1400 JMD tygodniowo, plus 0,06 JMD tygodniowo za każde 13 JMD składki zapłaconej na rzecz ubezpieczonego w cyklu życiowym. Emeryturę opóźnioną oblicza się w taki sam sposób jak emeryturę pełną.

Schematem NIS zarządza, znajdujący się w strukturach Ministerstwa Pracy i Zabezpieczenia Społecznego (*Ministry of Labour and Social Security*), Wydział Ubezpieczenia Krajowego (*National Insurance Division*).

Dodatkowe plany emerytalne mają charakter uzupełniający w stosunku do schematu podstawowego. Są one bardzo zróżnicowane i odmienne w sektorze publicznym i prywatnym<sup>42</sup>.

Plany emerytalne uzupełniające NIS w sektorze publicznym mają charakter obligatoryjny i można je podzielić na trzy rodzaje: 1) plany bezskładkowe w formule DB, 2) plany składkowe w formule DB, 3) plany składkowe w formule DC.

Plany bezskładkowe w formule DB obejmują urzędników publicznych, takich jak: pracownicy publicznej służby zdrowia, wymiaru sprawiedliwości, samorządu terytorialnego i personel pomocniczy oraz nauczyciele, personel Jamajskich Sił Obronnych i sędziowie. Są one administrowane bezpośrednio przez Ministerstwo Finansów i Planowania, a świadczenia emerytalne wypłacane są bezpośrednio ze skonsolidowanego funduszu. Chociaż plany są z założenia bezskładkowe, zawierają także pewne różnicujące je elementy dodatkowe. Na przykład w przypadku nauczycieli pobierana jest składka w wysokości 4% wynagrodzenia na cele finansowania wypłat świadczeń rodzinnych w przypadku śmierci beneficjenta programu. Różne są także wymagania w zakresie długości zatrudnienia uprawniającego do otrzymywania świadczenia emerytalnego — od 9 lat w przypadku wymiaru sprawiedliwości do 22 lat w przypadku personelu Jamajskich Sił Obronnych. Świadczenie emerytalne jest obliczane jako iloczyn stopy zastąpienia i ostatniego przed emeryturą wynagrodzenia, za wyjątkiem sędziów, dla których emerytura jest równa kompensacie emerytalnej (*pensionable emolument*). Stopy zastąpienia są zróżnicowane, zależąc od planu i indywidualnej sytuacji pracownika, co do trwania czasu zatrudnienia w służbie publicznej. Prawie zawsze w planach tych przewidziane są odprawy emerytalne w wysokości trzymiesięcznego ostatniego wynagrodzenia.

<sup>42</sup> *Strengthening Caribbean Pensions...*, s. 104 n.

Plany składkowe w formule DB obejmują policję i członków parlamentu. Policjanci płacą składkę w wysokości 1,7% wynagrodzenia, a członkowie parlamentu w wysokości 6% zarobków. Policjanci otrzymują dodatkową emeryturę po przepracowaniu co najmniej 10 lat w policji, a jej roczna wysokość wyliczana jest poprzez pomnożenie liczby miesięcy składkowych przekraczającej 540 przez ostatnie wynagrodzenie. W przypadku członków parlamentu otrzymują oni dodatkową emeryturę w wysokości 2/3 swojego najwyższego zarobku, jeżeli byli członkami parlamentu przez dwie pełne kadencje, albo co najmniej przez 9 lat. Obydwa plany przewidują wypłaty odpraw emerytalnych w wysokości trzymiesięcznego wynagrodzenia.

Plany składkowe w formule DC dotyczą pracowników agencji rządowych, nowo zatrudnianych pracowników regionalnych służb medycznych oraz służb portowych. Są planami stosunkowo nowymi, jako że regionalne służby medyczne zostały nimi objęte w roku 1997, a agencje rządowe w 2002. Starsi pracownicy regionalnych służb medycznych są objęci planem bezskładkowym dla publicznej służby zdrowia. Pracownicy opłacają w tych planach składki w wysokości 5% wynagrodzeń. Natomiast pracodawcy, w przypadku agencji rządowych i regionalnych służb medycznych, opłacają dodatkową składkę w wysokości od 5% do 10% wynagrodzenia, której wysokości zależy od stażu pracy pracownika. W przypadku pracowników służb portowych władze portowe opłacają dodatkową składkę, której wysokość nie może przekroczyć 10% lub innego poziomu określonego w odpowiedniej ustawie. Pomimo tego, że jest to plan typu DC, w przypadku planu dla pracowników agencji rządowych ograniczona jest wielkość maksymalna dodatkowej emerytury na poziomie 2/3 wynagrodzenia pracownika w chwili przejścia na emeryturę, przy czym poziom maksymalny jest dodatkowo obniżany, jeżeli pracownik przepracował mniej niż 33,33 roku w agencjach rządowych.

Plany emerytalne uzupełniające NIS w sektorze prywatnym można podzielić na plany emerytalne związane z zatrudnieniem i indywidualne plany emerytalne. Mają one charakter całkowicie dobrowolny.

Plany emerytalne związane z zatrudnieniem, jako OPS, mają na Jamajce długą historię i są bardzo zróżnicowane. Na Jamajce przed wprowadzeniem licencjonowania funkcjonowało łącznie około 1500 dodatkowych planów emerytalnych, chociaż niektóre z nich nie były aktywne<sup>43</sup>. W wartości tej zawartych było wiele bardzo małych planów emerytalnych z 10 lub mniejszą liczbą członków. Te małe plany były w dużej mierze zarządzane przez zakłady ubezpieczeń i innych usługodawców. Mogły to być plany typu DB lub typu DC.

Indywidualne plany emerytalne, jako ARS, oferowane są przede wszystkim przez zakłady ubezpieczeń, firmy inwestycyjne i fundusze emerytalne, które uzyskały licencję FSC. W planach tych najczęściej deklaruje się poziom wpłat pomię-

<sup>43</sup> K. Rudden, *Private pension regulation and supervision in the English-speaking Caribbean*, [w:] *Workable Pension Systems...*, s. 112.

dzy 5% a 20% rocznego wynagrodzenia, a wpłaty dokonywane mogą być jako: potrącenia z wynagrodzenia, zlecenia stałe do rachunków bankowych, wpłaty gotówkowe albo wpłaty czekami, przy czym wymagana jest co najmniej jedna wpłata rocznie. Zasady dotyczące wypłaty świadczeń są bardzo zróżnicowane.

Dobrowolne fundusze emerytalne nie mogą inwestować poza Jamajką więcej niż 20% swoich aktywów<sup>44</sup>. W niektórych opracowaniach dowodzi się, że ograniczenia inwestycyjne mają negatywny wpływ na wyniki funduszy emerytalnych na Jamajce<sup>45</sup>.

Plany emerytalne związane z zatrudnieniem i indywidualne plany emerytalne od roku 2006, kiedy weszły w życie regulacje z roku 2004, podlegają rejestracji i nadzorowi przez FSC. Po wprowadzeniu obowiązku rejestracji na rynku pozostało obecnych (według stanu na koniec roku 2011) 798 planów emerytalnych, z czego 463 to plany aktywne, a spośród nich 116 to plany typu DB, a pozostałe 347 to plany typu DC, które łącznie skupiały 86 309 uczestników<sup>46</sup>, co stanowiło 6,65% ogółu siły roboczej<sup>47</sup>. Ponadto zarejestrowanych w FSC jest 27 licencjonowanych administratorów (*licenced admistrators*), 26 licencjonowanych menedżerów inwestycyjnych (*licenced investment manager*) i 13 licencjonowanych indywidualnych planów emerytalnych (*registered retirement schemes*)<sup>48</sup>.

#### 4. WYZWANIA I PRZEWIDYWANE ZMIANY W SYSTEMIE EMERYTALNYM JAMAJKI

Najważniejszym wyzwaniem, przed którym stoi system emerytalny na Jamajce, jest sytuacja demograficzna. Oczekuje się, że odsetek populacji w wieku 60 lub więcej lat ma wzrosnąć z około 11% w roku 2010 do około 14,5% w roku 2025<sup>49</sup>, a liczba emerytów może się zwiększyć prawie dwukrotnie pomiędzy rokiem 2015 a 2035<sup>50</sup>. Procentowa wartość składek emerytalnych na Jamajce jest

<sup>44</sup> R. Simms, *Pension Plan Administration and the Free Movement of Capital within CARICOM: Are we any closer to achieving financial integration?* 2010, s. 18, <http://sta.uwi.edu/conferences/09/salises/documents/R%20Simms2.pdf> (dostęp: 28.05.2014).

<sup>45</sup> L. Anderson-Neita, *The Impact of Investment Regulation on the Performance of Private Pension Funds in Jamaica*, University of the West Indies, Mona, June, 2012, s. 73.

<sup>46</sup> 2011–2012 *Annual Report*, Financial Services Commission, Kingston 2012, dostęp pod adresem: [http://www.fscjamaica.org/content.php?action=content&id=72&view\\_all=all&page=2](http://www.fscjamaica.org/content.php?action=content&id=72&view_all=all&page=2) (dostęp: 28.05.2014).

<sup>47</sup> M. Lavigne, L. Hernán Vargas, *Social protection systems in Latin America and the Caribbean: Jamaica*, United Nations, Economic Commission for Latin America and the Caribbean (ECLAC), Santiago, Chile 2013, s. 14.

<sup>48</sup> <http://www.fscjamaica.org/content.php?action=content&id=105> (dostęp: 28.05.2014).

<sup>49</sup> *Jamaica*.

<sup>50</sup> [http://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/intl\\_update/2010-08/index.html](http://www.ssa.gov/policy/docs/progdesc/intl_update/2010-08/index.html) (dostęp: 28.05.2014).

na bardzo niskim poziomie — najniższym w grupie anglojęzycznych krajów karaibskich<sup>51</sup>, ale i bardzo niskim w szerszych porównaniach. Wyzwania odnoszą się także do rynku pracy, na którym obserwuje się wzrastające bezrobocie i emigrację, szczególnie wśród młodych. Na Jamajce w roku 2001 co druga osoba w wieku 15–19 lat była bez pracy<sup>52</sup>, a obecnie sytuacja w tym zakresie niewiele się zmieniła. Przy zachowaniu obecnych tendencji przewiduje się, że w roku 2018 w NIS pojawi się bieżący deficyt, a jego zasoby wyczerpią się w roku 2023<sup>53</sup>. Specyficznym zagrożeniem dla systemu emerytalnego może być także powrót wysokiego poziomu inflacji, która w latach 90. XX wieku wynosiła przeciętnie 27,8%<sup>54</sup>, a w pierwszej dekadzie XXI wieku często wykazywała poziomy dwucyfrowy<sup>55</sup>. Ważnym wyzwaniem, szczególnie w zakresie rozwoju rozwiązań dobrowolnych, jest także odbudowa zaufania do instytucji finansowych po załamaniu się w połowie lat 90. XX wieku<sup>56</sup> tego słabo regulowanego w tym kraju rynku<sup>57</sup>. Warto także zwrócić uwagę na bardzo wysoki na Jamajce poziom relacji długu publicznego do PKB, jako ważny wyróżnik stanu finansów publicznych w tym kraju, mogący mieć duże znaczenie dla przyszłości systemu emerytalnego.

## PODSUMOWANIE

System emerytalny na Jamajce ma w porównaniach regionalnych stosunkowo długą i bogatą tradycję w świadczeniu zabezpieczenia dochodów na starość. Jamajskie ubezpieczenie społeczne (NIS) jest najstarszym kompleksowym systemem emerytalnym na Karaibach. Jego głównym zadaniem jest dostarczenie podstawowej emerytury, która może gwarantować minimalny poziom dochodu osobom starszym. Dotychczas NIS, pomimo mandatu prawnego do zapewnienia powszechnej ochrony, był w stanie osiągnąć tylko ograniczoną skuteczność oddziaływania. System ten nie boryka się obecnie z problemem niewypłacalności,

<sup>51</sup> O. Padison, *Social Security in the English-Speaking Caribbean*, United Nations Publication, Comisión Económica para América Latina y el Caribe (CEPAL), Santiago de Chile, July 2006, s. 13.

<sup>52</sup> *Ibidem*, s. 39.

<sup>53</sup> *Strengthening Caribbean Pensions...*, s. 99.

<sup>54</sup> S. Pettinato S. [2], J. Díaz Cassou, *op. cit.*, s. 61.

<sup>55</sup> <http://statinja.gov.jm/Trade-Econ%20Statistics/CPI/CPIMean.aspx> (dostęp: 28.05.2014).

<sup>56</sup> Na Jamajce w latach 90. XX w. zakłady ubezpieczeń na życie, plany emerytalne i inne instytucje związane z systemem zabezpieczenia społecznego zainwestowały znaczące środki w projekty branży turystycznej i nabywanie niepełnych nieruchomości. Wśród przyczyn uzasadniających podejmowanie tych inwestycji był brak możliwości innych inwestycji, potrzeba wsparcia krajowych celów rozwojowych, takich jak zatrudnienie, oraz oferowana wysoka długoterminowa rentowność. Większość z tych projektów się nie powiodła. Doświadczenie Jamajki wskazuje na bardzo realny problem ograniczonych możliwości inwestycyjnych i nieprawidłowości w funkcjonowaniu rynków finansowych w tym kraju, czy szerzej w gospodarkach Karaibów. Por. K. Rudden, *op. cit.*, s. 105.

<sup>57</sup> S. Pettinato [2], J. Díaz Cassou, *op. cit.*, s. 74.

ale problem taki może się pojawić w średniej perspektywie czasowej. Gwałtowne starzenie się populacji i wysoki poziom emigracji osób młodych mogą doprowadzić do sytuacji kryzysowej. Brakuje także w jamajskim rozwiązaniu automatycznych mechanizmów waloryzacji świadczeń, co jest dużym problemem w kraju o wysokich poziomach stóp inflacji. Rozwiązania uzupełniające schemat podstawowy są zróżnicowane dla różnych kategorii pracowników. Działania rządu koncentrowały się w ostatnich latach na modernizacji planów dla różnych grup pracowników publicznych i wprowadzeniu państwowego nadzoru nad funkcjonowaniem planów prywatnych. Rządowe plany znaczącej standaryzacji planu dla pracowników publicznych od 1 kwietnia 2016 roku ocenić należy jako działanie pozytywne, ale prawdopodobnie niewystarczające do sprawnego funkcjonowania jamajskiego systemu emerytalnego.

W porównaniach międzynarodowych interesującą cechą jamajskiego systemu emerytalnego jest to, że mimo bardzo niskiego poziomu składki emerytalnej system podstawowy, po 48 latach funkcjonowania, zachowuje wypłacalność, bez dotacji budżetowych.

## OLD AGE PENSION SYSTEM IN JAMAICA

### Summary

The article presents an insight into the old age pension system in Jamaica. The author's goal was to present both past and present solutions employed by Jamaican pension system, in search for ideas worth consideration in international comparisons. There are four topic paragraphs: 1. general information about the country, 2. evolution of its pension system, 3. the present situation, and 4. challenges and foreseen changes. In the summary, the author highlights a particular Jamaican approach, against a background of other countries. An interesting feature of the Jamaican pension system is that despite very low level of pension contribution in the base system, after 48 years of operation, it maintains solvency without subsidies from the budget.